

1

Plavček //Tomi Trilar

Če se v poznih zimskih in zgodnjih spomladanskih dneh, ko sonce že pridobiva na moči, drevesa pa še niso olistana, sprehajamo, bodisi v gozdovih ob mrtvicah reke Mure ali v Krakovskem gozdu, v mešanih gozdovih v Beli krajini ali pa celo v ljubljanskem Tivoliju, nas daleč v ozadju ves čas spremlja siničje »razburjanje«. Ozrmo se naokoli in natančno prisluhnimo. Visoko iz krošenj uslišimo »ci-ci-ci-ci-ci-zirr« in kmalu tudi uzremo drobno siničjo silhueto, ki se z akrobatsko spretnostjo obeša po konicah vej.

Razburjeno, vendar značilno siničje oglašanje »ci-ci-ci-ci-ci-zirr«, ni nič drugega kot plavčkovo (*Parus caeruleus*) območno petje. Z njim sporoča tekmeccem, da je teritorij že zaseden, samico pa sprva vzpodbuja k vzajemni gradnji gnezda, parjenju in valjenju jajc, kasneje pa k hranjenju mladičev. Onomatopoetično zapisano značilno plavčkovo petje je zgrajeno iz trilčka, dolgega niza hitro se ponavljajočih podobnih tonov, ki so na zgornjem robu slišnega območja odraslega človeka. Kot pri vsaki vrsti ptice, tudi pri plavčku poznamo variabilnost v območnem petju.

Območno petje se bodisi spreminja od osebka do osebka in pri nekaterih vrstah osebke po petju lahko celo individualno prepoznavamo, npr. pri kozači (*Strix uralensis*), velikem skoviku (*Otus scops*) in koscu (*Crex crex*), ali pa se spreminja geografsko in govorimo o dialektih, npr. pri ščinkavcu (*Fringilla coelebs*). Raziskovalci so ugotovili, da se v plavčkovem petju v času utrjevanja teritorijev trilček pogosteje ponavlja pri osebkih živečih v listopadnem gozdu preden vzbrsti listje, kot pa pri osebkih v vednozelenem gozdu. Kasneje, ko v listopadnem gozdu vzbrsti listje pa naj bi se trilček v plavčkovem petju ponavljal manj pogosto. Raziskovalci si še niso edini, ali je to zaradi slabše slišnosti, saj drevesno listje zelo dobro duši visoke frekvence ali pa so meje teritorijev med gnezdečimi pari že tako utrjena, da zasedenosti območja ni potrebno neprestano sporočati.

Gnezdišča plavčkov so predvsem v listnatih in mešanih gozdovih, v logih, sadovnjakih, parkih, drevoredih in vrtovih. Velja za nižinsko vrsto, vendar ga najdemo tudi v sredogorju in le izjemoma tudi višje. Gnezdi v drevesnih duplih, pa tudi v votlih vejah in zidnih špranjah, v sili pa se naseli celo v poštni nabiralnik. Iz literature so znani tudi podatki o gnezdenju v gnezdih drugih ptic, predvsem ujed in vranov. Tako npr. Reiser iz prve polovice prejšnjega stoletja poroča o gnezdenju plavčka v gnezdu mestne lastovke, ki tako na hitro spominja na duplo. Plavček pa naseli tudi gnezdilnico. Vhod v gnezdilnico mora biti manjši od 28 mm, tako da se plavček na tesno prerine v notranjost, saj ga drugače lahko izpodrine velika sinica (*Parus major*).

Plavček na območjih, kjer gnezdi v Sloveniji, običajno ni najpogostejša sinica, pač pa ga praviloma po številč-

nosti močno presega velika sinica. Pri popisovanju za Novi ornitološki atlas gnezdil Slovenije smo na dvokilometrskih transektih pri popisu številčnosti gnezdil v nižinskih tetradah zabeležili dva do tri pare plavčkov in povprečno 9 parov velikih sinic (5 do 10 parov). V Beli krajini pa smo na pobočjih Poljanske gore in na hribu Goljak pri Maridolu naleteli na območje mešanih gozdov z izjemno veliko količino trhljih dreves, kjer je bilo med 6 in 8 parov plavčkov in 2 do 5 parov velikih sinic. Plavček dosega visoke gnezditvene gostote tudi v nižinskih poplavnih gozdovih, predvsem v starih sestojih z visokim deležem doba, kjer so gostote plavčka enake gostotam velike sinice.

Pozimi se plavček pojavlja po celi Sloveniji. Zanimivo je, da prezimuje tudi v habitatih, kjer sicer le redko ali pa sploh ne gnezdi. Tako se v mešanih jatah z drugimi sinicami klata po pretežno iglastih gozdovih, neredko v precej odprtih predelih z manjšimi skupinami dreves, po gozdčičkih, med nizkim drevjem in raztresenim grmovjem, po živih mejah v kulturni krajini in v bližini človekovih bivališč, kjer pogosto prihaja tudi v krmilnice in na lojene pogače. Še posebej zanimivo pa je pojavljanje v trstičjih, kjer se lahko zadržuje v velikem številu. Z veliko gotovostjo lahko trdimo, da v Sloveniji prezimuje populacija plavčkov, ki je številčnejša od gnezdeče populacije. Vzrok temu je tako naša populacija, ki se v zimskem času razkropi in se klata v širši okolici, kot tudi prišleki od drugod, predvsem s severa, ki se pridružijo našim osebkom. Zimsko klateštvo naše populacije dokazujejo posamezne lokalne najdbe pri nas obročkanih plavčkov, zimske prišleke s severa pa jesenska in zimska opazovanja ter obročkanje, predvsem v priobalnih trstičjih.

Naj omenim še zanimivo najdbo duplarskega klopa (*Ixodes arboricola*) na plavčku s Pohorja, ki je do sedaj edina najdba te vrste klopa v Sloveniji.

Radovednost, spretnost in sposobnost učenja plavčka še posebej potrjujejo poročila iz Velike Britanije, kjer ima dostavljanje mleka v steklenicah na dom dolgo tradicijo. Na začetku 20. stoletja so razvažali steklen-

ice brez pokrovčkov in ptice so imela lahek dostop do smetane, ki se je nabrala na vrhu mleka v vratu steklenice. Plavček in taščica (*Erithacus rubecula*) sta se naučila nagniti v vrat steklenice in pojesti smetano in sta tako začela izkoriščati ta bogati novi vir hrane. Med obema vojnama so raznašalci mleka pticam preprečili dostop do hrane in steklenice zaprli z aluminijasto folijo. V petdesetih letih prejšnjega stoletja je že cela britanska populacija plavčkov, čez milijon osebkov, znala preluknjati aluminijasti pokrovček in si je tako ponovno pridobila dostop do bogatega vira hrane.

Zanimivo je, da so tu in tam opazovali tudi posamezno taščico, ki se je naučila preključvati aluminijasti pokrovček in doseči smetano, vendar pa se znanje ni nikdar preneslo na celotno populacijo, tako kot pri plavčku. Kako je to mogoče, saj imata obe vrsti, tako taščica kot plavček, kot pripadnika ptic pevkv razvite enake načine komuniciranja? Vendar, pa sta si bistveno različna v socialnem načinu življenja. Spomladi plavčki živijo v parih, dokler ne vzredijo mladičev. Ko pa se mladiči osamosvojijo, lahko v Veliki Britaniji opazujemo razširjene družine osmih do destih osebkov, ki se od zgodnjega poletja do konca zime spreletavajo od vrta do vrta. Nasprotno pa so taščice zelo teritorialne ptice skozi celo leto. Samec taščice ne bo za nobeno ceno dovolil drugemu samcu, da vstopi na njegovo območje. Samec taščice se lahko šopiri celo pred zadosti velikim šopom rdeče volne, ki se pojavi na meji njegovega območja. Njihov način komuniciranja je torej izrazito antagonističen, pogosto le preko teritorialnega petja, in preprečuje transpopulacijsko prenašanje vedenjskih vzorcev.

Naj omenim še zanimivost, da Slovenci kar tri živa bitja imenujemo plavček. Plavček *Salvinia natans*, vodna praprot, je ime dobila, ker plava na površini vode. Plavček *Rana arvalis*, vrsta žabe, in plavček *Parus caeruleus*, ptica, pa zaradi modre (plave) barve. ●

1: V času svatovanja naja samec obredno hrani samico.
foto: Janez Bogataj

2: Plavček pogosto gnezdi v senoženem sadovnjaku, kjer mu stara sadna drevesa zagotavljajo dupla za gnezdenje in obilo hrane za zarod.
foto: Urša Koce

3: Samec zbira gradivo za gnezdo.
foto: Tone Trebar

4: Plavčki pozimi skupaj z drugimi sinicami obiskujejo krmilnice. Ponujeno seme odnesejo na bližnje drevo in ga tam s kljunom spretno odprejo.
foto: Ivan Esenko